

Walory przyrodnicze i turystyczne
Rudawskiego Parku Krajobrazowego.

opracowała: mgr Dorota Dzielędziak

Spis treści

SPIS TREŚCI.....	2
I. POWIERZCHNIA I POŁOŻENIE RUDAWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO.....	3
II. WALORY TURYSTYCZNE RUDAWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO.	5
A. WALORY KRAJOBRAZOWE	5
B. WALORY PRZYRODNICZE	7
1. <i>Walory przyrodnicze lasów</i>	7
2. <i>Walory przyrodnicze biocenoz nieleśnych</i>	8
3. <i>Walory przyrodnicze fauny</i>	9
C. WALORY KULTUROWE	9
D. INNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE.....	12
III. ZAKOŃCZENIE.	13
IV. SPIS FOTOGRAFII.	15
V. LITERATURA.	16

I. Powierzchnia i położenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego.

Rudawski Park Krajobrazowy położony jest w Sudetach Zachodnich, w południowej części województwa dolnośląskiego, na terenach powiatów: jeleniogórskiego (grodzkiego i ziemskiego), kamiennogórskiego i jaworskiego. Utworzony został Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Jeleniej Górze z dnia 16 listopada 1989 roku. Park obejmuje obszar 15 705 ha, z czego 8 884 ha, tj. 57% powierzchni stanowią lasy. Powierzchnia strefy ochronnej (otuliny Parku) wynosi 6 600 ha.

Tereny Parku należą do siedmiu jednostek administracyjnych:

- gmina Bolków (południowo-zachodnia część gminy) – 211 ha;
- gmina Janowice Wielkie (południowa część gminy) – 2 543 ha;
- gmina Kamienna Góra (północna część gminy) – 3 398 ha;
- gmina Marciszów (zachodnia część gminy) – 2 799 ha;
- gmina Mysłakowice (środkowa i wschodnia część gminy) – 5 532 ha;
- miasto Kamienna Góra (osiedle Antonówka) – 126 ha;
- miasto Kowary (wschodnia część miasta) – 1 096 ha.

Obejmują one trzydzieści miejscowości (obróbów), z których 10 w całości wchodzi w jego granice. Tereny otuliny położone są w obrębie ośmiu jednostek administracyjnych i obejmują dodatkowo wschodni fragment miasta Jeleniej Góry.

Pod względem geomorfologicznym Park i jego otulina obejmuje następujące mezoregiony pogranicza Sudetów Zachodnich i Środkowych:

- Rudawy Janowickie (w całości);
- Kotlinę Jeleniogórską (część wschodnią);
- Góry Kaczawskie (Góry Ołowiane);
- Bramę Lubawską (zachodnią część Kotlin Kamiennogórskiej i Marciszowskiej).

W skład Parku i jego otuliny wchodzi Rudawy Janowickie z Górami Sokolimi, Góry Ołowiane, Wzgórza Karpnickie, Obniżenie Mysłakowic oraz fragmenty Kotlin: Jeleniogórskiej, Kamiennogórskiej i Marciszowskiej. Najważniejszą i największą jednostką morfologiczną są Rudawy Jano-

wickie, będące jednym z najatrakcyjniejszych krajobrazowo masywów górskich w Sudetach. Główny grzbiet Rudaw Janowickich, o długości około 18 km, położony jest południkowo. Przełęcz Rudawska (740 m) dzieli ten grzbiet na część północną z Dzięzą Górą (891 m), Wołkiem (878 m) i Bielcem (870 m) oraz południową, z niewyraźną kulminacją Skalnika (jest to najwyższe wzniesienie Parku – 945 m), na zboczach którego znajduje się fragment gołoborza. Rudawy Janowickie mają skomplikowaną budowę geologiczną, której wynikiem jest urozmaicona rzeźba terenu. W części zachodniej zbudowane są z granitów, a w części wschodniej z łupków łyszczykowych, granitognejśów, amfibolitów, fylitów i zieleńców, bogato okruszczowanych związkami miedzi, arsenu, ołowiu i żelaza.

Pod względem hydrograficznym obszar Parku i jego otuliny leży niemal w całości w dorzeczu Bobru. Tylko 2% jego powierzchni leży w dorzeczu Kaczawy.

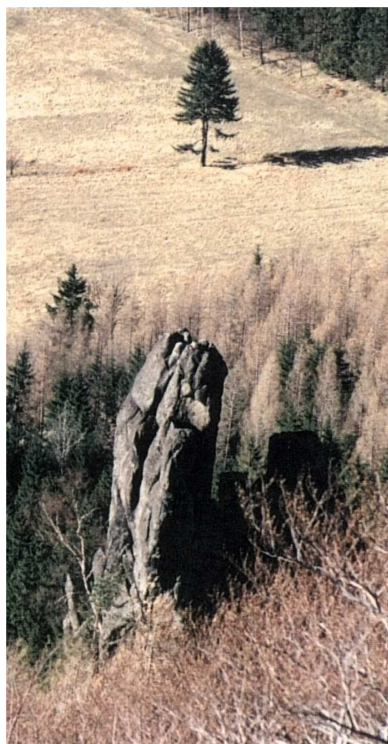

Fot.1 Widok na Rudawy Janowickie.

II. Walory turystyczne Rudawskiego Parku Krajobrazowego.

A. Walory krajobrazowe

Rudawy Janowickie charakteryzuje na ogół duża łagodność i rozległość form. Wyróżniają się malowniczym, różnorodnym krajobrazem. Przez swą malowniczość – śródlądne położenie licznie występujących tu interesujących form skalnych są najczęściej odwiedzanym rejonem Sudetów.

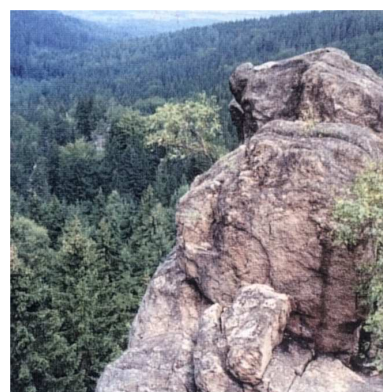

zboczach Krzyżnej Góry

W całych Rudawach Janowickich spotyka się liczne i okazałe skałki o fantastycznych kształtach, tworzące często całe zgrupowania i labirynty, będące jednocześnie punktami widokowymi najwyższej kategorii.

Na terenie Parku występuje 14 obiektów geologicznych oraz 33 obiekty geomorfologiczne, które warto zobaczyć. Są to między innymi: Góra Popiel w Janowicach Wielkich, skałki na zamku Bolczów, Starościńskie Skały, Skalnik z gołoborzami, Skalny Most, Fajka, Piec, Głaziska Janowickie, Skalne Bramy, skałka z anomalią magnetyczną w rejonie Skałki Owczarek, Przełom Janowicki.

Szczególnie atrakcyjny jest Grzbiet Janowicki. Imponujące wrażenie tworzy w nim malownicze gniazdo skalne zwane Starościńskie Skały. Erozja i denudacja wypreparowały w granicie fantastyczne kształty „Skalnego miasteczka”. Liczne kociołki wietrzeniowe, uważane dawniej przez ludność za „misy ofiarne”, oraz skalne okna nie tylko dodają uroku Starościńskim Skałom, ale pozwalają na prześledzenie procesów geologicznych.

Fot. 3 Skalny Most.

Wybitny akcent krajobrazowy stanowią Góry Sokole. Dwa potężne filary skalne Sokolika - drugiego co do wielkości szczytu Gór Sokolich - Krzyżna Góra jak i inne w tej okolicy, są terenem ćwiczeń wspinaczkowych. Stanowią one „kuźnię” polskiej, szeroko

znanej w świecie szkoły himalaizmu i alpinizmu. Tu swoje „pierwsze kroki” stawiała słynna polska himalaistka Wanda Rutkiewicz.

Fot. 4 Widok na Góry Sokole.

Zachwyt i zdumienie turystów budzi Skalny Most. Potężne bloki o wysokości do 20 m połączone są ponad szczeliną – niczym kładką - granitowym skalnym mostem.

Najlepszym punktem widokowym w Rudawskim Parku Krajobrazowym jest najwyższa kulmi-

nacja Rudaw Janowickich – Skalnik (945 m n.p.m.). Stąd roztacza się pełna panorama Gór Kaczawskich, Gór Sokolich, Karkonoszy, Lasockiego Grzbietu oraz Kotliny Jeleniogórskiej.

Dwuwierzchołkowe spłaszczenie wierzchowinowe Skalnika zdobią granitowe skałki. W odniesieniu do tej poszarpanej grzędy skalnej używana jest niekiedy nazwa „Konie Apokalipsy”. Poniżej skałki znajdują się gołoborza.

Niewielką enklawę w Parku stanowią Góry Ołowiane z najwyższym wzniesieniem Turzec (690 m). Są one niezwykle malownicze, gęsto pokryte lasami oraz pocięte krótkimi i głębokimi dolinami, z licznymi skałkami co nadaje im pierwotny charakter.

Do ciekawych miejsc, chętnie odwiedzanych przez turystów, należą także, znajdujące się w okolicach Wieściszowic, tzw. „Kolorowe Jeziora” (Purpurowe, Błękitne i Szmaragdowe), powstałe w nieczynnych od 1925 roku wyrobiskach po kopalniach pirytów na zboczach Wielkiej Kopy (871 m).

Oprócz „Kolorowych Jezior” osobliwym obiektem hydrograficznym o wyróżniających się cechach krajobrazu są przełomy rzeki Bóbr w Janowicach Wielkich i w Trzcińsku, Stawy Karpnickie oraz Trzcińskie Mokradła.

Dla obszaru otuliny Parku charakterystyczne są chronione 3 obiekty geologiczne: odsłodka z fauną kopalnianą w Marciszowie i florą kopalnianą w Szarocinie oraz 4 obiekty geomorfologiczne: muto-ny koło Łomnicy, Jelenia Skała koło Jeleniej Góry – Grabary, Skałka Głowacz koło Mysłakowic, przełom Kaczawy w Kaczorowie.

B. Walory przyrodnicze

1. Walory przyrodnicze lasów

Niewątpliwym walorem przyrodniczym, krajobrazowym i turystycznym omawianego regionu są lasy i flora łąk.

Położone na terenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego lasy oraz otuliny prawie w całości zaliczane są do lasów ochronnych i stanowią je głównie monokultury świerkowe sztucznego pochodzenia, wprowadzone na miejsce naturalnych lasów liściastych. Drzewostany liściaste, zbliżone mniej lub bardziej swoim charakterem do zbiorowisk naturalnych, wybitnie urozmaicają teren Parku. Wśród nich najliczniej reprezentowane gatunki drzew to buk, dąb, jawor, jarzębina, brzoza.

Cenny zabytek stanowią położone na obrzeżu Rudaw parki podworskie i aleje. W Janowicach Wielkich, Mysłakowicach, Łomnicy zachowały się w nich okazałe i sędziwe drzewostany, wśród których nie brak okazów unikalnych. Założone przeważnie w I połowie XIX w. enklawy zieleni stanowią niebanalną atrakcję turystyczną omawianego regionu.

W Parku i otulinie objęto ochroną prawną 26 stanowisk drzew, uznając je za pomniki przyrody. Są nimi:

- 2 stanowiska alej drzew: w Janowicach Wielkich (aleja jarzębu szwedzkiego – 103 szt.) i Kamiennej Górze - Antonówce (aleja dębowo-jesionowo-klonowo-bukowa – 118 szt.),
- 3 stanowiska, gdzie ochroną objęto 2-5 sztuk drzew, w tym: w Czrnowie (5 szt. buka pospolitego), Janowicach Wielkich (5 szt. buka pospolitego) i Jeleniej Górze – Maciejowej (2 szt. dębu pospolitego),
- 21 stanowisk pojedynczych drzew.

Łącznie tą formą ochrony objęto 254 okazy drzew, wśród których dwa gatunki: cis pospolity i jarząb szwedzki są objęte całkowitą ochroną gatunkową. (Zarząd Parków Krajobrazowych w Jeleniej Górze 1998 r.)

Projektowane jest utworzenie rezerwatu leśnego – buczyny wokół zamku Bolków.

2. Walory przyrodnicze biocenoz nieleśnych

Spśród biocenoz nieleśnych ważnym walorem szaty roślinnej są łąki. Wśród obfitej roślinności znajduje się szereg interesujących i rzadkich gatunków, w tym roślin chronionych i zagrożonych wymarciem.

Fot. 5 Łąki w okolicy Czarnowa.

Wśród roślin objętych ochroną całkowitą kilka z nich występuje powszechnie, np. storczyk szerokolistny, kruszyna. Spotykamy tu całe łąny śnieżycy wiosennej, konwalii majowej, a nasłonecznione stoki zdobi dziewięciśł bezłodygowy. Zdecydowana większość gatunków należy do roślin rzadkich i bardzo rzadkich, znanych z pojedynczych stanowisk, są to np.: wiciokrzew

pomorski, rojnik pospolity, tojad pstry, paproć serpentynowa na Wzgórzu Popiel koło Janowic

Fot. 6 Paproć serpentynowa.

Fot. 7 Storczyk bżowy.

Wielkich. Na szczególne podkreślenie zasługuje występowanie na terenie Parku bogactwa roślin z rodziny storczykowatych. Łącznie rośnie tu 10 gatunków storczyków.

13 gatunków roślin występujących w Parku należy do gatunków zagrożonych i wymierających w skali kraju. Należą do nich między innymi rośliny porastające torfowisko na

Trzcínskich Mokradłach, łąki koło Raszowa, łąki koło Przełęczy Rędzińskiej oraz łąki nad Czarnowem.

Fot. 8 Łąka ze złocieniem.

3. Walory przyrodnicze fauny

Lasy Rudawskiego Parku Krajobrazowego są ostoją zwierzyny płowej. Często spotykamy stadka saren i jelenie. Do rzadkości nie należą dziki. Z listy zwierząt podlegających ochronie gatunkowej w prezentowanym rejonie występują: rzekotka drzewna, salamandra, traszka górska. Gady reprezentują: padalec, jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworódka, zaskroniec i żmija zygzakowata, kręgowce zaś: jeż, gronostaj i inne.

Najwartościowszym biotopem wodnym, z punktu widzenia awifauny, są stawy hodowlane w Bukowcu i Karpnikach. Gnieździ się tutaj aż 14 gatunków wskaźnikowych – rzadkich lub zagrożonych na Śląsku – między innymi: łabędź niemy, zimorodek, siweczka rzeczna, pliszka górska, derkacz.

C. Walory kulturowe

Park wraz z otuliną to obszar o bogatej historii sięgającej średniowiecza, a większe jednostki osadnicze lokalizowane były przy dawnych traktach handlowych. Kamienna Góra i Kowary rozwinęły się dzięki sukiennictwu, tkactwu oraz górnictwu. Dla udokumentowania bogatej przeszłości przemysłu tkackiego i sukienniczego utworzono w Kamiennej Górze Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego.

Wśród wysokiej wartości obiektów środowiska kulturowego o średniowiecznym rodowodzie należy wymienić: zamek Bolczów i relikty zamku Sokolec na zboczu Krzyżnej Góry.

Fot. 9 Pałac w Karpnikach.

Szczególnie cennymi pomnikami dziedzictwa kulturowego są założenia pałacowo – parkowe w Bukowcu, Łomnicy, Karpnikach, Mysłakowicach i Wojanowie tworzące unikalne, wielkoprzestrzenne założenia krajobrazowe.

Stanowią one spójną jednolitą przestrzeń pod względem kompozycyjnym, powiazaną przyrodniczo, wiekowo i komunikacyjnie. Ich powstanie wiąże się z obecnością na tym terenie arystokratycznych rodów niemieckich i dworu pruskiego oraz z działalnością wybitnych architektów i projektantów ogrodów. Krajobraz rozległych parków kształtowany był według modnego w XIX wieku programu sentymentalno - romantycznego.

Fot. 10 Pałac Myśliwski.

Na terenie Parku i jego otuliny spotyka się liczne zabytki architektury sakralnej, wśród

Fot. 11 Pałac w Wojanowie.

których dominują założenia gotyckie w: Kaczorowie, Janowicach Wielkich, Świdniku, Kowarach, Rędzinach, Marciszowie, Karpnikach, Wojanowie.

Szczególnie cenny jest Kościół Niepokalanego

Poczęcia NMP w Raszowie z renesansową kaplicą Schaffgotschów z 1575 roku, zawierającą zespół epitafiów i płyt nagrobnych oraz bogato rzeźbione nagrobki.

Specyficznym elementem architektury jest drewniane budownictwo ludowe o konstrukcji szachulcowej, pochodzącej z XVIII i XIX wieku, którego najcenniejsze przykłady znajdują się

Fot. 12 Domek Tyrolski.

w Karpnikach, Bukowcu i Wojanowie. Interesujący jest również zespół około 60 domów tyrolskich w Mysłakowicach, zbudowanych tutaj w XIX wieku przez przesiedleńców z Tyrolu w Austrii, Stanowiące dziś etnograficzną ciekawostkę regionu.

Z tego stylu wywodzi się znane i stare, pochodzące z 1823 roku, schronisko turystyczne „Szwajcarka”. Niezwykle bogaty zespół budownictwa szpitalno-sanatoryjnego wraz z założeniami parkowymi

zachował się w Kowarach – Wojkowie („Wysoka Łąka” i „Bukowiec” pochodzące z początku XX wieku).

Fot. 13 Kowary-Wojków - założenie parkowe i szpital „Wysoka Łąka”.

Z zabytków techniki należy wymienić zespół wiaduktów kolejowych w Janowicach Wielkich i Trzcńsku (1866-1867), barokowy most w Kowarach, piec wapienniczy w Ciechanowicach oraz młyn w Jeleniej Górze – Maciejowej.

Dla niektórych turystów atrakcyjną kulturowo może być wieś Czarnów, w której w budynku nr 12 znajduje się największy w Polsce Ośrodek Towarzystwa Świadomości Kryszny – BHAKTI YOGA, prowadzący działalność otwartą. Jego członkowie zajmują się uprawą biodynamiczną roślin, ochroną środowiska naturalnego. Popularyzują filozofię wedyjską i kulturę Indii między innymi przez spotkania, imprezy i happeningi, na których można degustować potrawy kuchni indyjskiej.

D. Inne atrakcje turystyczne

Na terenie Parku podstawową formą aktywności turystycznej jest turystyka krajoznawcza, obejmująca turystykę pieszą, narciarstwo śladowe i turystykę rowerową, prowadzoną po wyznaczonych i oznakowanych trasach.

Jednodniowe wycieczki są tu najpopularniejsze. W ciągu jednego dnia da się przejść z jednego końca na drugi. Sprzyja temu niewielka wysokość nad poziomem morza i niewielka różnica wysokości szczytów w stosunku do dolin. Nie oznacza to jednak mniejszej atrakcyjności Rudaw w stosunku do gór wysokich.

W Rudawskim Parku Krajobrazowym istnieje stosunkowo gęsta sieć dobrze utrzymanych i oznakowanych szlaków turystycznych (łącznie około 165 km, które udostępniają wszystkie krajobrazowe i przyrodnicze atrakcje Parku. Główne znaczenie mają: międzynarodowy szlak E3 - niebieski, szlak im. dra M.Orłowicza – czerwony oraz fragment Szlaku Zamków Piastowskich - zielony.

Drogi opasujące łańcuch górski Rudawskiego Parku Krajobrazowego docierają miejscami w jego głąb, przekraczając niskie przełęcze i stanowią tym samym niezwykle atrakcyjne widokowo trasy dla rowerzystów i turystów zmotoryzowanych. Uzupełniającą formą turystyki jest turystyka wspinaczkowa rozwijana w Górach Sokolich.

Zakłada się także zwiedzanie Parku po specjalnie oznakowanych ścieżkach dydaktycznych poprowadzonych szlakiem unikalnych zespołów rezydencji i pałaców ze strefami historycznie ukształtowanego krajobrazu oraz szlakiem ukazującym zróżnicowaną budowę geologiczną Rudaw Janowickich ze śladami eksploatacji rozmaitych rud i minerałów.

Wypoczynek letniskowy rozwijany jest w miejscowościach Czarnów, Gruszków, Strużnica, Trzcіńsko, Rędziny, Janowice Wielkie, Karpniki. Funkcje sanatoryjno-uzdrowiskowe pełnią zaś Kowary-Wojków, Janowice Wielkie. Ośrodkiem sportów zimowych są Rędziny, a w przyszłości rejon Ogorzelca i Wiściszowic. Uprawianie narciarstwa śladowego możliwe jest na szlakach pieszych i rowerowych.

Dla ruchu turystycznego planuje się:

- rozwój lotniarstwa z utworzeniem stanowiska paralotni na szczycie Rudnika,
- rozwój hippiki i skiringu, między innymi w Karpnikach, w rejonie Kowar-Wojkowa, a także w innych miejscowościach znajdujących się na obrzeżu Rudaw Janowickich,
- rozwój kajakarstwa w przełomowych odcinkach Bobru od Ciechanowic po Janowice Wielkie, Trzcínko i Wojanów-Bobrów,
- rozbudowę gospodarstw agroturystycznych we wszystkich miejscowościach leżących na obrzeżu gór, a w szczególności w Czarnowie, Gruszkowie, Mniszkowie, Rędzinach i Strużnicy,
- utworzenie specjalistycznego ośrodka sportowego w Bolczowie, z muzeum oręża i stałym miejscem kultywowania tradycji rycerskich (z wypożyczalnią średniowiecznej broni) (Zarząd Parków Krajobrazowych w Jeleniej Górze 1998 r.).

Zagospodarowanie turystyczne uzupełnia atrakcyjność tych „jednodniowych gór”.

Dla potrzeb w zakresie wypoczynku, rekreacji i regeneracji sił witalnych mieszkańców regionu oraz przebywających tu turystów istnieje ciągle niewystarczająca sieć parkingów, widokowo-rekreacyjnych schronisk, stref odpoczynkowych z wiatami, ławkami, stołami, koszami na śmieci oraz miejsc obozowania i biwakowania.

Zaletą zachęcającą do odwiedzania tego regionu jest również dogodność komunikacji kolejowej do miejsc wypadowych. Można tu spotkać mieszkańców najbliższych okolic i Wrocławia, nader licznie turystów z Wielkopolski.

III. Zakończenie.

Tereny Rudawskiego Parku Krajobrazowego z uwagi na swoją wysoką wartość pełnią określoną funkcję nie tylko w krajowym systemie obszarów chronionych. Jedyne w swoim rodzaju piękno i odrębność cech kulturowych przyrodniczych i geologicznych Rudaw Janowickich należy do dziedzictwa o znaczeniu europejskim.

Malowniczy, różnorodny krajobraz z licznymi skałkami, bogaty świat roślinny z licznymi gatunkami roślin górskich i chronionych, ślady dawnej działalności mieszkańców stanowi o atrakcyjności tej części Sudetów.

Obok ochrony środowiska przyrodniczego turystyka jest jedną z podstawowych funkcji Parku. Jego funkcjonowanie respektujące zasady zrównoważonego rozwoju ma integrować działalność turystyczną z celami ochrony przyrody oraz życiem społecznym. Tym samym rozwijane są takie formy aktywności turystycznej, które dostarczą turyście nie tylko bezpośredniego kontaktu z przyrodą, ale również z miejscową ludnością i jej kulturą.

IV. Spis fotografii.

Fotografia 1 Widok na Rudawy Janowickie.

Fotografia 2 Jastrzębia Turnia na zboczach Krzyżnej Góry.

Fotografia 3 Skalny Most.

Fotografia 4 Widok na Góry Sokole.

Fotografia 5 Łąki w okolicy Czarnowa.

Fotografia 6 Paproć serpentynowa.

Fotografia 7 Storczyk bżowy.

Fotografia 8 Łąka ze złocieniem.

Fotografia 9 Pałac w Karpnikach.

Fotografia 10 Pałac Myśliwski.

Fotografia 11 Pałac w Wojanowie.

Fotografia 12 Domek Tyrolski.

Fotografia 13 Kowary-Wojków - założenie parkowe i szpital „Wysoka Łąka”.

V. Literatura.

1. Bujło W., Kopaczyński W. – Zabytki i muzea województwa jeleniogórskiego, COIT, Jelenia Góra 1992
2. Czerwiński J., Mazurski K.R. – Sudety (tom III) – Sudety Zachodnie, Sport i Turystyka, Warszawa 1983
3. Głazek K., Janowski W., – Skałki Wzgórza Sokolik, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1994
4. Informator turystyczny województwa jeleniogórskiego 1996/7, Wydawnictwo PAPT - ekspozycja w Jeleniej Górze
5. Kolankowski J. – Skalne drogi w Sudetach Zachodnich, Sport i Turystyka, Warszawa 1971
6. Mapa „Rudawy Janowickie”, PPWK, Warszawa – Wrocław 1990
7. Mapa „Rudawy Janowickie”, Wydawnictwo „Plan” Jelenia Góra 1998
8. Pater J. – Katalog ruchomych zabytków kultury sakralnej Archidiecezji Wrocławskiej. Kuria Biskupia Wrocławska, Wrocław 1982
9. Plich J. – Zabytki architektury Dolnego Śląska, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1997
10. Ratajski J. – Rudawski Park Krajobrazowy, Zielona Planeta nr 6(27) 1999
11. Sarnecki Z. – Rudawy Janowickie, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1998
12. Steć T. – Sudety Zachodnie, cz. I, Sport i Turystyka, Warszawa 1965
13. Zarząd Parków Krajobrazowych w Jeleniej Górze, Rudawski Park Krajobrazowy, Wydawnictwo Turystyczne „Plan”, Jelenia Góra 1998

